

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки та підприємництва

«Затверджую»

**Завідувач кафедри
(С. І. Терещенко)**

«_____» _____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Економіка природокористування

Галузь знань: 10 «Природничі науки»

Спеціальність: 101 «Екологія»

Факультет: Агротехнологій та природокористування

2019 – 2020 навчальний рік

Робоча програма з «Економіка природокористування» для студентів спеціальності 101 «Екологія»

Розробник: доцент, к.е.н., доцент кафедри
Башлай С. В. _____

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри *економіки та підприємництва*

Протокол від « ____ » _____ 2019 року № ____

Завідувач кафедри _____ (Терещенко С. І.)

Погоджено:

Декан факультету _____ (І. М. Коваленко)

Декан факультету _____ (Н. І. Строченко)

Методист навчального відділу _____ (_____)

Зареєстровано в електронній базі: дата: _____ 2019 р.

© СНАУ, 2019 рік

©Башлай С. В., 2019 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3,5	Галузь знань: 10 Природничі науки	Нормативна
Модулів – 2	Спеціальність: 101 «Екологія»	Рік підготовки:
Змістових модулів: 2		2019-2020-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: відсутнє		Курс
		4
Загальна кількість годин – 105		Семестр
		7-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента - 6	Освітній ступінь: бакалавр	12 год.
		Практичні, семінарські
		26 год.
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
		67 год.
		Індивідуальні завдання:
Вид контролю: іспит		

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить(%) - 36 / 64

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у студентів знань у сфері економіки і управління раціональним використанням природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, вивчення соціально-економічних аспектів природокористування, надбання практичних навичок в економічній оцінці природних ресурсів, ефективності впровадження природоохоронних заходів та оцінці економічних збитків, що виникають внаслідок забруднення довкілля.

Завдання:

- вивчення економічних аспектів взаємодії суспільства і природи;
- оцінка природних ресурсів і пошук економічних механізмів досягнення раціональнішого їхнього використання;
- аналіз процесу залучення ресурсів довкілля в економічну систему на підставі визначення економічної цінності компонентів довкілля;
- застосування методологічного інструментарію визначення величини збитків, яких завдано навколишньому середовищу нераціональним природокористуванням;
- освоєння методології й методики економічного обґрунтування оптимальних напрямів соціально-економічного розвитку агропідприємств з урахуванням екологічних обмежень;
- визначення джерел забезпечення фінансової реалізації інвестиційно-інноваційних проектів екологічного спрямування;
- формування механізмів управління природоохоронною діяльністю господарюючих суб'єктів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- основні закономірності взаємодії суспільства і природи;
- типи економічного розвитку та їхні особливості;
- основні напрями екологізації економічного розвитку;
- показники економічної ефективності інвестиційно-інноваційних природоохоронних проектів;
- методи визначення економічної ефективності природокористування;
- методи розрахунку збитків від нераціонального природокористування та забруднення довкілля;
- методи управління раціональним природокористуванням та механізмів економічного розвитку, що задовольняють вимоги екологічної безпеки.

уміти:

- визначати економічну цінність природного капіталу;
- виявляти й аналізувати вплив господарської діяльності на довкілля
- визначати ефективність природокористування з урахуванням чинника часу;
- оцінювати збитки від забруднення навколишнього середовища та нераціонального природокористування;
- розробляти заходи з підвищення ефективності природоохоронних заходів.

3. Програма навчальної дисципліни
(знаходиться на апробації,
протокол засідання кафедри економіки № 1 від 10.09.2019 р.)

Змістовий модуль 1. Концептуальні засади економіки природокористування.

Тема 1. Загальні відомості про економіку природокористування.

Еколого-економічна сутність природокористування та основні передумови виникнення науки. Предмет, мета, завдання та методи дисципліни.

Природні фактори в економічній системі. Екологічна рівновага та екологічна стабільність. Екологізація економіки.

Тема 2. Еколого-економічні показники

Наукові основи раціонального природокористування. Загальні принципи раціонального природокористування. Сутність, показники та індикатори сталого розвитку.

Економічний інструментарій. Форми та принципи застосування еколого-економічних інструментів. Механізми дії еколого-економічних інструментів.

Тема 3. Економічний механізм раціонального природокористування

Сутність і структура економічного механізму раціонального природокористування. Оцінка природних факторів. Плата за використання природних ресурсів.

Основні підходи до економічної оцінки природних ресурсів та методи її проведення. Методи оцінки стану середовища.

Змістовий модуль 2. Економічний механізм охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів

Тема 4. Економічна ефективність природоохоронних заходів

Сутність ефективності природоохоронних заходів. Визначення економічної ефективності природоохоронних заходів.

Концепція платного природокористування. Оцінка економічних збитків від порушення середовища.

Тема 5. Еколого-економічні питання використання земельних ресурсів

Основи та принципи оцінки земель. Забруднення земельних угідь в агропромисловому виробництві та його наслідки. Оцінка економічних збитків від забруднення земельних ресурсів. Ціна землі та нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення.

Тема 6. Лісові та водні ресурси, їх охорона, оцінка та використання

Економічна оцінка використання лісових ресурсів. Економічна оцінка водних ресурсів. Визначення збитків від забруднення водних та лісових ресурсів.

Економічне стимулювання охорони, захисту, раціонального використання та відтворення лісів.

Проблеми екологізації аграрного виробництва.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.
Змістовий модуль 1. <i>Концептуальні засади економіки природокористування</i>						
Тема 1. Загальні відомості про економіку природокористування	18	2	4			12
Тема 2. Еколого-економічні показники	16	2	4			10
Тема 3. Економічний механізм раціонального природокористування	16	2	4			10
Разом за змістовим модулем 1	50	6	12			32
Змістовий модуль 2. <i>Економічний механізм охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів</i>						
Тема 4. Економічна ефективність природоохоронних заходів	20	2	6			12
Тема 5. Еколого-економічні питання використання земельних ресурсів	18	2	4			12
Тема 6. Лісові та водні ресурси, їх охорона, оцінка та використання	17	2	4			11
Разом за змістовим модулем 2	55	6	14			35
Усього годин	105	12	26			67

5. Темі та план лекційних занять

№	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні відомості про економіку аграрного виробництва. План. 1. Еколого-економічна сутність природокористування та основні передумови виникнення науки. 2. Предмет, мета, завдання та методи дисципліни.	2
2	Тема 2. Еколого-економічні показники План. 1. Наукові основи раціонального природокористування. 2. Загальні принципи раціонального природокористування. 3. Сутність, показники та індикатори сталого розвитку.	2
3	Тема 3. Економічний механізм раціонального природокористування План. 1. Сутність і структура економічного механізму раціонального природокористування. 2. Оцінка природних факторів. 3. Плата за використання природних ресурсів.	2
4	Тема 4. Економічна ефективність природоохоронних заходів План. 1. Сутність ефективності природоохоронних заходів. 2. Визначення економічної ефективності природоохоронних заходів.	2

5	Тема 5. Еколого-економічні питання використання земельних ресурсів План. 1. Основи та принципи оцінки земель. 2. Забруднення земельних угідь в агропромисловому виробництві та його наслідки. 3. Оцінка економічних збитків від забруднення земельних ресурсів.	2
6	Тема 6. Лісові та водні ресурси, їх охорона, оцінка та використання План. 1. Економічна оцінка використання лісових ресурсів. 2. Економічна оцінка водних ресурсів. 3. Визначення збитків від забруднення водних та лісових ресурсів.	2
	Разом	12

6. Теми семінарських і практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність, предмет, методи та завдання навчальної дисципліни «Економіка природокористування»	2
2	Наукові засади та принципи ефективного природокористування	2
3	Основи концепції сталого розвитку	2
4	Економічна ефективність природоохоронних заходів	2
5	Економічний механізм раціонального природокористування	2
6	Науково-технічний прогрес та економіка природокористування	2
7	Еколого-економічні проблеми використання земельних ресурсів	2
8	Лісові ресурси: охорона, оцінювання та ефективність використання	2
9	Еколого-економічні проблеми використання водних ресурсів	2
10	Еколого-економічні проблеми охорони атмосферного повітря	2
11	Проблеми екологізації аграрного виробництва	2
12	Еколого-економічні проблеми забруднення та очищення продукції	2
13	Екологічні витрати в економіці агропідприємств	2
	Разом	26

7. Самостійна робота

№	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні відомості про економіку аграрного виробництва.	12
2	Тема 2. Еколого-економічні показники	10
3	Тема 3. Економічний механізм раціонального природокористування	10
4	Тема 4. Економічна ефективність природоохоронних заходів	12
5	Тема 5. Еколого-економічні питання використання земельних ресурсів	12
6	Тема 6. Лісові та водні ресурси, їх охорона, оцінка та використання	11
	Разом	67

9. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:

- 1.1. **Словесні:** розповідь, пояснення, лекція, інструктаж, робота з літературою (виписування, конспектування, виготовлення таблиць, графіків, опорних конспектів тощо).
- 1.2. **Наочні:** демонстрація, ілюстрація, спостереження.
- 1.3. **Практичні:** практична робота, доповіді за тематикою у формі конспекту, реферату, з якими виступають на семінарських заняттях; підготовка письмових чи ілюстративних матеріалів.

2. Методи навчання за характером логіки пізнання:

- 2.1. **Аналітичний** – аналіз показників соціально-економічного розвитку аграрних підприємств і рослинницьких галузей.
- 2.2. **Методи синтезу** – групування показників економічної ефективності виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції.
- 2.3. **Дедуктивний метод** на основі засвоєних теоретичних положень визначати економічні показники розвитку сільськогосподарських товаровиробників та вірно оцінювати ситуацію, що склалася в сучасних умовах господарювання.
- 2.4. **Традуктивний метод** - прогнозування стратегії розвитку галузі рослинництва на перспективу в умовах ринкової економіки

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів:

- 3.1. **Проблемний** - вивчення проблем і тенденцій розвитку аграрної економіки регіонів України і світу; переосмислення теоретичних положень щодо принципів, чинників і закономірностей, стратегії і тактики підвищення ефективності ведення сільського господарства на найближчу і віддалену перспективу; вивчення проблем укріплення фінансово-економічного стану аграрних підприємств; питань досягнення оптимального розміщення продуктивних сил держави та її регіонів; вдосконалення системи управління розвитком рослинництва і різних організаційних форм в аграрному секторі економіки.
- 3.2. **Дослідницький** – дослідження сучасних напрямків макроекономічних і прикладних методів в сільському господарстві.
- 3.3. **Репродуктивний** – застосування системи показників для визначення напрямків підвищення економічної ефективності рослинництва.
- 3.4. **Пояснювально-демонстративний** - методологія застосування економічних інструментів з ціллю проведення системного і поглибленого аналізу соціального та економічного розвитку на селі.
4. **Активні методи навчання** - використання комп'ютерних засобів навчання, мозкова атака, круглі столи, використання проблемних ситуацій, групові дослідження, самооцінка знань, використання навчальних та контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій.
5. **Інтерактивні технології навчання** - використання мультимедійних технологій, діалогове навчання, співробітництво студентів (кооперація).

10. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС
2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)
3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:
  - рівень знань, продемонстрований на семінарських заняттях;
  - активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
  - самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
  - результати тестування.
4. Пряме врахування у підсумковій оцінці виконання студентом певного індивідуального завдання:
  - науково-дослідна робота (доповідь, опублікування тез).
5. Підсумковий контроль (іспит).

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						СРС	Разом за модулями та СРС	Атестація	Екзамен	Сума
Модуль 1 – 20 балів		Модуль 2 – 20 балів								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	15	55	15	30	100
6 балів	7 балів	7 балів	8 балів	6 балів	6 балів					

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Рекомендована література

Базова

1. Данилишин Б. М. Економіка природокористування : підручник / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : Кондор, 2010. – 465 с.
2. Екологія та збалансоване природокористування : навч. посібник / М. С. Мальваний, Г. З. Леськів. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. – 316 с.
3. Економіка природокористування : навчальний посібник / Л. Ю. Кучер, А. В. Кучер. – Х. : ФОП Федорко М. Ю., 2014. – 264 с.
4. Бойчук Ю. Д. Екологія і охорона навколишнього середовища : навч. посіб. / Ю. Д. Бойчук, Е. М. Солошенко, О. В. Бугай. - 4-те вид., випр. і допов. - Суми : Унів. кн., 2016. - 316 с.
5. Економіка природокористування : навч. посіб. для студ. екол. спец./ С.В. Мельник. - О.: Наука і техніка, 2012. - 223 с.

Допоміжна

1. Аграрна економіка: навч. посіб. / В. Я. Білоножка, І. І. Мостов'як, В. П. Карпенко та ін.; за ред. В. Я. Білоножка. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2016 – 418 с.
2. Економіка сільського господарства : навч. посібник / Збарський В. К., Мацибора В. І., Чалий А. А. та ін.; за ред В. К. Збарського, В. І. Мацибори. – К.: Каравела, 2016.–312с.
3. Заверуха Н. М. Основи екології : навч. посіб. / Н. М. Заверуха, В. В. Серебряков, Ю. А. Скиба. - 3-є вид. - К. : Каравела, 2013. – 288 с.
4. Мельник Л. Г. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : підручник / за заг. ред. Л. Г. Мельника, М. К. Шапочки. - Суми : Унів. кн., 2016. – 759 с.
5. Економіка природокористування: Конспект лекцій для студентів 4 курсу напряму підготовки: 101 «Екологія» освітнього ступеня «бакалавр» денної форми навчання. – Суми, СНАУ – 2017. – 165 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Верховна рада України. Офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rada.gov.ua>.
2. Урядовий портал. Єдиний портал веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua>.
3. Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
4. Міністерство екології та природних ресурсів України. Офіційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua>
5. RealClimate. ClimateSciencefromclimatescientists[Електроннийресурс]. – Режимдоступу:<http://www.realclimate.org>.